

An Analysis of the Socioeconomic Characteristics of Divorce in Iran

Abbas Askari-Nodoushan*

*Associate Professor, Faculty of Social Sciences, Yazd University, Iran
aaskarin@yazd.ac.ir*

Mehri Shams-Ghahfarokhi

*Assistant Professor, Department of Social Sciences, University of Isfahan, Iran
mehri_shams2001@yahoo.com*

Farideh Shams-Ghahfarokhi

*Ph.D. Candidate in Demography, Yazd University, Iran
fshamsghahfarokhi@yahoo.com*

Introduction

Divorce rate has increased in recent decades in Iran. The purpose of this study is to answer the following research questions: What are the most important socio-economic characteristics of the divorced population in Iran, especially in terms of characteristics such as educational level, employment status, urban-rural residence, gender, and so on? How did these features change over time? What are the recent trends in divorce in Iranian society? And what are the differences between the provinces? Finally, to what extent can individual-level differences in socio-economic characteristics determine and predict probability of being divorced? We believe that the study of the trends in divorce rates and its socio-economic differentials can give a better understanding of the distributional pattern of divorce both over time, and within various socio-economic groups.

Material & Methods

Three data sources are used in the study: 1) registered data on the divorce by National Organization for Civil Registration; 2) aggregate results of Iranian Population and Housing Census (1986, 1996, 2006, 2011 and 2016); 3) the individual-level sample data from 2016 national census. In order to investigate the relative importance of different correlates of being in the divorced status, logistic regression model using STATA software has been applied for 2016 individual-level census data. We use the 2% individual data of the 2016 census to analyze the socioeconomic characteristics of those who have experienced divorce.

Discussion of Results & Conclusions

According to the findings of this study, divorce rates in Iran have increased over the last decade. This raising trend can be seen across all provinces of Iran. However, some provinces, such as Sistan-and-Baluchestan, Semnan, Yazd, and Chaharmahal-and-Bakhtiari have the lowest divorce rates in the country, and in contrast, provinces such as Tehran, Qom, Khorasan-

Razavi, and Kermanshah have the highest divorce rates in Iran.

Findings indicated that the percentage of people in divorced status witnessed an increasing trend from around 0.5 percent to 1.67 percent during each consecutive censuses carried out from 1986 to 2016. Also, the percentage of literate individual who are in divorced status was more than illiterates and showed an increasing trend over time along with the expansion of female education in Iran. According to our results, near half of divorced individuals was literate in 1986 and the figure increased to around 92 percent in 2016. In addition, findings indicated that most of divorces have occurred in the early years of marriage. Statistics on registered divorce showed that between 11 to 16 percent of all recorded divorces occurred in the first year of marriage and then sharply reduced in the next years. This pattern of divorce by the duration of marriage showed a stability over the last decade.

Multivariate analysis of data showed that the probability of remaining in divorced status is higher among Iranian women than men and higher among urban residents than the rural ones.

*Corresponding author

Copyright©2019, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they can't change it in any way or use it commercially.

Unemployed individuals have higher probability of being divorced than employed ones. According to our multivariate analysis, education showed a pattern of an inverted U-shaped relationships with divorce experience. When compared with lower or higher educational levels, those individuals who have secondary education or have high school diploma showed higher probability for remaining in divorced status. According to existing literature, increasing employment of highly educated women reduced divorce rates. It seems that the employment of educated women in Iran can make families more stable by reducing economic hardship. The extent to which university-employment engagement can influence the likelihood of divorce experience needs further research.

The present study analyzed some of the individual differences in socioeconomic characteristics of divorced people. However, the limitations of the variables in the census data do not allow us to assess the impact of many cultural and attitudinal factors which are not collected in the census data. Newer data and more research are needed to evaluate the contribution of many unexplored factors in this study.

Keywords: Divorce, Socioeconomic Correlates, Logistic Regression, Iran.

References:

- Abbasi Shavazi, M.J. & Sadeghi, R. (2005) "Ethnicity and Marriage Patterns in Iran." *Woman in Development and Politics*, 3 (1): 25-47. inpersian
- Abbasi, M.B. Alizadeh, M. Omidvar, S. Hoseini, M. Khatibi, A. & Safakish, M. (2018) *Figure of Divorce in Iran*, 2017. Official Report, Tehran: National Organization for Civil Registration. inpersian
- Abbasi-Shavazi, M. J. Askari-Nodoushan, A. & Thornton, A. (2012) "Family Life and Developmental Idealism in Yazd, Iran." *Demographic Research*, 26: 207-238. doi:10.4054/DemRes.2012.26.10
- Abdi, A. (2013) *Introduction to Research in Family Sociology in Iran*. Tehran: Ney Publications.
- Aghajanian, A. (1986) "Some Notes on Divorce in Iran." *Journal of Marriage and the Family*, 749-755.
- Aghajanian, A. & Thompson, V. (2013) "Recent Divorce Trend in Iran." *Journal of Divorce & Remarriage*, 54 (2): 112-125.
- Aghajanian, A. & Moghadas, A. A. (1998) "Correlates and Consequences of Divorce in an Iranian City." *Journal of Divorce & Remarriage*, 28: 53-71
- Ahmadi-Movahed, M. (2008) "Marriage and Divorce Indicators and Assessment of Its Change at the National Level, with Emphasis on Provincial Statistics During 2002- 2007." *Population Journal*, 63/64: 1-26. inpersian
- Akhavan Tafti, O. (2003) "Divorce Stages and Aftermaths." *Quarterly Journal of Women's Studies: Sociological and Psychological*, 1 (3): 125-151. inpersian
- Alizadeh, M. (2006) "Trends in Registered Marriage and Divorce in Iran, from 2000 to 2005." *Population Journal*, 55/56: 33-49. inpersian
- Amato, P. R. & Beattie, B. (2011) "Does the Unemployment Rate Affect the Divorce Rate? An Analysis of State Data 1960-2005." *Social Science Research*, 40 (3): 705-715.
- Amirkhosravi, A. (2001) "A Preliminary Review of National Divorce Statistics During Last Decade." *Population Journal*, 35/36: 27-70. inpersian
- Askari-Nodoushan, A. & Rasoulzadeh T. (2012) "Attitudes Towards the Role of Mahrieh in the Family Stability: Findings from a Survey in the City of Yazd, Iran." *Journal of Population Association of Iran*, 6 (12): 76-101. inpersian
- Askari-Nodoushan, A. Abbasi Shavazi M. J. & Sadeghi, R. (2009) "Mothers, Daughters and Marriage: Intergenerational Differences in Marriage Attitudes in the City of Yazd, Iran." *Women's Strategic Studies*, 44: 1-27. inpersian
- Becker, G. S. Landes, E. M. & Michael, R. T. (1977) "An Economic Analysis of Marital Instability." *Journal of Political Economy*, 85 (6): 1141-1187.
- Brines, J. & Joyner, K. (1999) "The Ties That Bind: Principles of Cohesion in Cohabitation and Marriage." *American Sociological Review*, 64 (3): 333-355.
- Cliquet, R. (2003) *Major trends affecting families*

- in the new millennium: Western Europe and North America.* United Nations, Major Trends Affecting Families: A Background Document (pp. 1–26): United Nations.
- Dommaraju, P. & Jones, G. (2011) "Divorce trends in Asia." *Asian Journal of Social Science*, 39 (6): 725-750.
- Fatehizadeh, M. Behjati, A. & Nasr-Esfahani, A. R. (2005) "Studying the Effect of Familial Factors on Low Divorce Statistics in Yazd, Ardakan & Meibod." *Research in Clinical Psychology and Counseling*, 6 (1): 117-136. inpersian
- Ghazi-Tabatabaei, M. & Alimondegari, M. (2012) "Social Structural and Ideational Changes in the Institution of Family and Their Influence on Personal and Contextual Causes of Divorce in Tehran: A Qualitative Study Based on Grounded Theory." *Journal of Population Association of Iran*, 7 (13): 24-72. inpersian
- Ghotbi, M. Holakouei-Naeini, K. Jazayeri, A. & Rahimi, A. (2004) "Evaluation of Divorce and Its Factors in Divorced Person Lived in Doulat Abad (Tehran)." *Social Welfare Quarterly*, 3 (12): 271-286. inpersian
- Good, W. (1963) *World Revolution and Family Pattern*, London: Free Press of Glencoe.
- Guest, P. (1992) "Marital Dissolution and Development in Indonesia." *Journal of Comparative Family Studies*, 23, 95–113.
- Habibpour Gatabi, K. & Nazoktabar, H. (2011) "Factors of Divorce in Mazandaran Province." *Journal of Women's Strategic Studies*, 14 (23): 87-127. inpersian
- Heaton, T. B. Cammack, M. & Young, L. (2001) "Why is the Divorce Rate Declining in Indonesia?." *Journal of Marriage and Family* 63: 480–490.
- Heidari-Bigvand, D. & Bakhshi, H. (2010) "Attitude of the Population Aged 18 To 65 Living In the City of Mashhad on Divorce and Social-Cultural Factors Affecting It." *Journal of Social Sciences of Ferdowsi University of Mashhad*, 5: 45-74. inpersian
- Hezarjaribi, J. Entezari, A. & Niyyati, M. (2017) "Divorce Trends in Iran, from 2004-2013." *Journal of History Culture and Art Research*, 6 (4): 1108-1122.
- Hill, M. S. (1988) "Marital Stability and Spouses Shared Time." *Journal of Family Issues*, 9 (4): 427- 451.
- Jalilian, Z. (1996) "Social Factors Influencing Divorce Application in Tehran." MA Thesis in Sociology, Allameh Tabatabai University, Tehran. inpersian
- Jones, G. W. (1997) "Modernization and Divorce in Islamic Southeast Asia and the West." *Population and Development Review*, 23: 95–114.
- Kaldi, A. & Shaabani, E. (2004) "The Study of Some Social Factors Influencing on Divorce Request Among Couples Applying for Divorce in the City of Tabriz, 2000-2001." *Population Journal*, 47/48: 22-72. inpersian
- Khayyat-Ghiasi, P. Moein, L. & Rousta L. (2010) "An Analysis of the Social Factors Leading to Divorce Petitions among Women Referring to Family Courts in Shiraz." *Quarterly Journal of Woman and Society*, 1 (3): 77-103. inpersian
- Kitson, G. C. Babri, K. B. & Roach, M. J. (1985) "Who Divorces and Why: A Review." *Journal of Family Issues*, 6 (3): 255-293.
- Lesthaeghe, R. J. & Neidert, L. (2006) "The Second Demographic Transition in the United States: Exception or Textbook Example?." *Population and Development Review*, 32 (4): 669–698.
- Lesthaeghe, R. (1995) "The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation." In K. O. Mason & A-M. Jensen (Eds.) *Gender and Family Change in Industrial Countries*. Oxford: Clarendon Press. pp. 7-61.
- Levinger, G. (1976) "A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution." *Journal of Social Issues*, 32 (1): 21-47.
- Lolaavar, M. (2013) "Sociological Advisement on Phenomenon of Divorce in the Process of Modernization of the Family in Tehran." *Journal of Population Association of Iran*, 14: 155-174. inpersian
- Mohebi, F. (2001) "Sociological Explanation of Divorce." In Secretariat of Meeting on Strategic Thoughts (Eds.) *Women and Family*, Tehran: Payame Edalat, pp. 961-984.
- Mousavi-Chalakh, H. & Soltani, F. (2005)

- Statistical Analysis of Iranian Social Issue: Marriage and Divorce.* Tehran: Shabek Publication. inpersian
- Nasrollahi, Z. Ghafari Golak, M. & Parva, A. A. (2013) "Divorce and its Determinants: Emphasizing on Economic Factors." *Quarterly Journal of Women's Studies: Sociological and Psychological*, 11 (4): 165-186. inpersian
- Rahimi, H. (2000) "The Study of Divorce Causes in Khorasan Province." *Population Journal*, 33/34: 100-112. inpersian
- Rahmdel, E. (2000) "Registered National Statistics on Marriage and Divorce, 1992-1999." *Population Journal*, 33/34: 22-72. inpersian
- Sadeghi, R. (2016) "Socio-Economic Factors Affecting Iranian Youth Divorce." *Strategic Studies on Youth and Sports*, 15 (32): 189-205. inpersian
- Saraei, H. (2006) "Family and Its Evolution in the Context of the Demographic Transition in Iran." *Journal of Population Association of Iran*, 1 (2): 37-60.
- Saraie, H. (2009) "Second Demographic Transition with Some References to the Population of Iran." *Journal of Population Association of Iran*, 3 (6): 118-140.
- Saroukhani, B. (1997) *Divorce: A Study on its Reality and the Causes.* Tehran: University of Tehran Press. inpersian
- Seifolahi-Nane Karan, H. (1993) "The Study on the Causes of Divorce: Applying the Factor Analysis of Relationships." *Journal of Social Sciences*, 3: 142-151.
- Thornton, A. (2001) "The Developmental Paradigm, Reading History Sideways, and Family Change." *Demography*, 38 (4): 449-465.
- Thornton, A. Binsrok, G. & Ghimire, D. (2004) *International Networks, Ideas, and Family Change.* University of Michigan, Population Studies Center.
- United Nations Statistics Division (2014) *Demographic Yearbook*, New York.
- Van de Kaa, D. J. (1987) "Europe's Second Demographic Transition." *Population Bulletin*, 42 (1): 1-59.
- Van de Kaa, D. J. (2002) "The Idea of a Second Demographic Transition in Industrialized Countries." Paper Presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan.
- Wilson, B. & Smallwood, S. (2008) "Age Differences at Marriage and Divorce." *Population Trends*, 132, 17-25.
- Zargar, F. & Neshatdoust, H. (2008) "Divorce Incidence Factors in Falavarjan Township." *Journal of Family Research*, 3 (11): 737-749. inpersian

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران
سال هشتم، شماره پیاپی ۲۵، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۸
تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۱۶
صص ۱-۱۶

تحلیلی از مشخصه‌های اقتصادی - اجتماعی مرتبط با طلاق در ایران

عباس عسکری ندوشن*، دانشیار، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، ایران

aaskarin@yazd.ac.ir

مهری شمس قهفرخی، استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه اصفهان، ایران

mehri_shams2001@yahoo.com

فریده شمس قهفرخی، دانشجوی دکتری جمعیت‌شناسی، دانشگاه یزد، ایران

fshamsghahfarokhi@yahoo.com

چکیده

طی دهه‌های اخیر، طلاق در ایران روند رو به افزایشی داشته است. این مقاله روند تغییرهای طلاق و همچنین، مشخصه‌های اقتصادی - اجتماعی افراد مطلقه ایران را در سالیان اخیر بررسی می‌کند. برای این کار، از داده‌های ثبت احوال کشور، و همچنین، از نتایج منتشرشده سرشماری‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ و اطلاعات فردی مربوط به نمونه ۲ درصدی سرشماری ۱۳۹۵ استفاده شده است. برای بررسی اهمیت نسبی همبسته‌های متفاوت افراد، مدل رگرسیون لجستیک برای داده‌های سطح فردی سرشماری ۱۳۹۵ به کار برده شده است. یافته‌های پژوهش، روند رو به رشد طلاق را در طی سالیان اخیر نشان می‌دهد. درصد افراد مطلقه طی سرشماری‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ افزایش داشته است. گذشته از آن، نسبت افراد مطلقه باسواد بیشتر از افراد مطلقه بی‌سواد است. بیشترین طلاق‌ها در سال‌های ابتدایی ازدواج اتفاق افتاده است. مطابق یافته‌های تحلیل چندمتغیره نیز احتمال بودن در وضعیت طلاق، در بین زنان بیش از مردان، در بین ساکنان نقاط شهری بیش از نقاط روستایی و در میان بیکاران، بیش از سایر وضعیت‌ها است. همچنین، براساس نتایج، تحصیلات، رابطه‌ای U- شکل معکوس را با تجربه طلاق نشان می‌دهد؛ به طوری که داشتن تحصیلات «راهنمایی و متوسطه» و «دیپلم»، بیشترین احتمال ماندن در وضعیت طلاق را نشان می‌دهد. در سطوح پایین‌تر و بالاتر تحصیلی این احتمال کمتر برآورد می‌شود.

واژه‌های کلیدی: طلاق، همبسته‌های اقتصادی - اجتماعی، رگرسیون لجستیک، ایران

*نویسنده مسئول: ۰۹۱۳۲۵۴۶۸۴۶

Copyright©2019, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they can't change it in any way or use it commercially.

Doi: 10.22108/srsp.2019.116983.1402

مقدمه و بیان مسئله

افزایش میزان طلاق، از جنبه‌های بارز تغییرات خانواده در دهه‌های اخیر است. برخی این افزایش را نشانه‌ی تزلزل و درنهایت، فروپاشی نهاد خانواده و در کل، ساختار جامعه می‌دانند و برخی این روند را به‌صورت نشانه‌ای از افزایش آزادی فردی و سست شدن عرف‌های اجتماعی محدودکننده می‌دانند. به هر حال، پدیده طلاق در طول یک قرن گذشته، در مقیاس جهانی روند رو به رشدی داشته است. این روند، به‌ویژه از دهه ۱۹۶۰ میلادی در بسیاری از کشورهای صنعتی غرب، سریع و شتابان بوده است و جزئی از تغییرات گسترده‌تر در الگوهای ازدواج و فرزندآوری به شمار می‌رود که از آن، با نام انتقال دوم جمعیتی^۱ (Lesthaeghe, 1995: 17-61; Lesthaeghe & Neidert, 2006: 669-698; and Van de Kaa, 1987: 1-59) یاد می‌شود. وقوع طلاق، در بسیاری از نقاط دیگر جهان نیز، به استثناء معدودی از کشورها مانند اندونزی، مالدیو، تایوان، مالزی و نظایر آن، سیر صعودی داشته است (Guest, 1992: 95-113; Jones, 1997: 95-97; Thornton & Lin, 1994: 268; Heaton, Cammack and Young, 2001: 480-483) وجود این، از نظر میزان طلاق، در بین جوامع مختلف تفاوت چشمگیری وجود دارد که این تفاوت‌ها را باید در پرتو عناصر فرهنگی و تاریخی منحصربه‌فرد هر جامعه نگریست. از دیرباز در جامعه ایران، تشکیل، حفظ بقا و استحکام بنای خانواده، از لحاظ اجتماعی و مذهبی تشویق و تأکید شده و در فرهنگ ایرانیان، بی‌ثباتی «کانون گرم خانواده» از نظر فرهنگی مقبول نبوده است. به دلیل استمرار و تأثیر پایدار ارزش‌های ریشه‌دار گذشته، امروزه، میزان وقوع طلاق در جامعه ایران در مقایسه با متوسط کشورهای غربی به مراتب کمتر است؛ اما چنانچه معیارها و استانداردهای فرهنگ ایرانی-اسلامی (که در آن چارچوب، طلاق امری ناپسند شمرده می‌شود) در نظر گرفته شود، میزان رشد وقوع طلاق طی سالیان اخیر رو به افزایش بوده است.

مقاله حاضر، با استفاده از اطلاعات در دسترس، روند تحولات شاخص‌های جمعیتی واقعه طلاق را در طی چند

سال اخیر مطالعه و وضعیت طلاق را از نظر ویژگی‌های جمعیتی و خصوصیات اقتصادی-اجتماعی افراد مطلقه، در مقیاس ملی و استانی و با تأکید بر تفاوت‌های موجود تجزیه و تحلیل می‌کند. بررسی خصوصیات اقتصادی و اجتماعی زوج‌های مطلقه، ممکن است اهمیت نسبی عوامل زمینه‌ساز وقوع طلاق را نشان دهد. برای این کار، از اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور از سال ۱۳۸۳ به بعد، و همچنین، داده‌های سرشماری‌های انجام‌شده در فاصله سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۶۵، به‌ویژه فایل داده‌های سطح فردی سرشماری ۱۳۹۵ استفاده شده است و سپس، این اطلاعات تحلیل شده‌اند.

پیشینه نظری و تجربی

طلاق، از جمله پدیده‌های مشترک بین جامعه‌شناسی و جمعیت‌شناسی است؛ بنابراین، برای تبیین این پدیده هم به نظریه‌های جامعه‌شناختی و هم به نظریه‌های جمعیت‌شناختی توجه می‌شود. دامنه چشم‌انداز تئوریک به مسئله طلاق، از تئوری‌های جامعه‌شناختی کلان در زمینه نقش طلاق در سیستم خانواده تا چشم‌اندازهای سطح خرد در زمینه فرآیندهای منجر به ناپایداری ازدواج، گسترده است (Kitson & et al., 1985: 255-293). به اعتقاد بیشتر پژوهشگران، طلاق به‌صورت ضمنی به معنای باقی ماندن زن و شوهر در ازدواجی است که مزایای ماندن در آن، بر هزینه جدایی و مزایای دیگر گزینه‌ها می‌چربد (Levinger, 1976: 21-47; Brines & Joyner, 1999: 333-355). در رویکردهای اقتصادی به ازدواج و طلاق، این دیدگاه عقلانی به‌صورت مشخص وجود دارد (Beker, 1981; Beker, Landes & Michael, 1977: 1141-1187). هزینه و فایده شامل پاداش احساسی، حمایت و تعهد متقابل، ملاحظات اخلاقی و اقتصادی، تأیید اجتماعی، مسائل قانونی و فرزند است. از لحاظ جمعیت‌شناختی، می‌شود به ۲ رویکرد متفاوت برای تبیین اشاره کرد: ۱- تبیین ساختاری و ۲- تبیین نگرشی و ایده‌ای. تبیین‌های ایده‌ای و نگرشی نقش تغییرهای فرهنگی و عوامل مربوط به نگرش در تغییر رفتارها و ایده‌آل‌ها را به شکل یکی از مؤلفه‌های مهم تغییرات خانواده مهم می‌داند و از این عوامل دفاع می‌کند؛ برای مثال، رشد

¹ Second Demographic Transition

اجتماعی مرتبط می‌کند که این تغییرات، برای ظهور نیروهای جدید اجتماعی، یعنی سه جریان، صنعتی‌شدن، شهرنشینی و آموزش همگانی هستند؛ بر این اساس، تحولات ازدواج و خانواده، به شکل سازگاری نظام‌مند با تغییر وضعیت نظام اجتماعی کل، یا به عبارتی منطبق با وضعیت اقتصادی، اجتماعی تغییر یافته در نظر گرفته می‌شوند (عباسی‌شوازی و صادقی، ۱۳۸۴: ۲۵-۴۷؛ عسکری‌ندوشن و رسول‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۰۱-۷۶؛ عسکری‌ندوشن، عباسی‌شوازی و صادقی، ۱۳۸۸: ۱-۲۷).

پژوهش‌های گوناگونی در داخل و خارج از کشور به مطالعه طلاق، تغییرات و دلایل آن در ایران توجه کرده‌اند. بر مبنای مطالعات پیمایشی، گروهی از مطالعات انجام‌شده به دلایل جدایی زوجین با تأکید بر متغیرهای زمینه‌ای، دلایل تقاضای طلاق یا انگیزه‌های فردی زوجین برای طلاق و همچنین، پیامدها و عوارض طلاق توجه کرده‌اند (کلدی و شعبانی، ۱۳۸۳؛ اخوان‌تفتی، ۱۳۸۲؛ جلیلیان، ۱۳۷۵؛ رحیمی، ۱۳۷۹؛ سیف‌الهی، ۱۳۷۲؛ فاتحی‌زاده و همکاران، ۱۳۸۴؛ قطبی و همکاران، ۱۳۸۳؛ حیدری‌بیگوند و بخشی، ۱۳۸۴؛ زرگر و نشاط‌دوست، ۱۳۸۶ و Aghajanian & Moghaddas 1998). گروه دیگر از بررسی‌های صورت‌گرفته، با استفاده از اطلاعات کلان جمعیتی در مقیاس ملی و استانی بر تجزیه و تحلیل روندها و شاخص‌های مختلف طلاق متمرکز شده‌اند (امیرخسروی، ۱۳۸۰؛ احمدی‌موحد، ۱۳۸۷؛ ساروخانی، ۱۳۷۶؛ موسوی‌چلک و سلطانی، ۱۳۸۴؛ رحم‌دل، ۱۳۷۹؛ علیزاده، ۱۳۸۵ و عباسی و همکاران، ۱۳۹۷).

صادقی (۱۳۹۵) در پژوهش خود نشان داده که احتمال طلاق در مناطق شهری بیشتر از مناطق روستایی است. تحصیلات، با احتمال وجود وضعیت طلاق، رابطه منفی دارد. همچنین، در مردان بیکاری و بی‌ثباتی شغلی رابطه مثبت و قوی با احتمال طلاق دارد و در مقابل، اشتغال و استقلال اقتصادی زنان، با احتمال طلاق رابطه مثبت و قوی دارد. گذشته از آن، وجود فرزند در خانواده، احتمال طلاق را کاهش می‌دهد.

هزارجریبی و همکاران^۱ (2017) در مطالعه‌ای با استفاده از داده‌های ثبت احوال، روند طلاق را در ۵ شهر بزرگ، تهران، اصفهان، شیراز، مشهد و تبریز در طی ۱۰ سال (۲۰۱۳-۲۰۲۳)

فردگرایی و سکولاریزم یا اشاعه ایده‌ها و ارزش‌های غربی از جمله این مسائل هستند. در واقع، تبیین‌های نگرشی برای نقش بالقوه مهم تغییر ایده‌ها و گرایش‌های فرهنگی بیشتر اهمیت قائلند؛ زیرا این امور، در تعامل با عوامل ساختاری به ایجاد تغییرات رفتاری منجر می‌شوند (Thornton, 2001: 449-465, Abbasi-Shavazi, Askari-Nodoushan & Thornton 2012: 207-238). در همین زمینه، نظریه گذار جمعیتی دوم، بر تغییرات ایده‌ای و ارزشی تأکید دارد. مطابق باور وندکا وقتی در باور جوانان این مسئله پدیدار شد که طلاق خوب از ازدواج بد بهتر است، میزان طلاق به‌طور محسوسی افزایش پیدا می‌کند (Van de Kaa, 2002: 1-34 & 1987: 1-59). در رویکرد ایده‌ای و نگرشی، جوامع در طی مراحل گذار خود با مسائلی مواجه می‌شوند که ناشی از کشاکش میان سنت و مدرنیته است. در این مرحله برزخی عناصر اخلاقی و ارزش‌های اجتماعی بیش از هر چیز دیگر تغییر می‌کنند و نظام ارزش‌های جامعه دستخوش آشوب می‌شود. بازتاب این وضعیت را می‌شود در نظام ارزش‌های خانواده مشاهده کرد؛ اما چون سرعت حرکت هر فرهنگ، با حرکت اقتصادی و نوآوری‌های تکنولوژیکی یکسان نیست، نسل‌های در معرض چنین تحولات سریع اجتماعی قادر نیستند معیارهای همه‌پسندی برای وظیفه فداکاری و ارزش‌های همانند آن داشته باشند. در این وضعیت، کشمکش درون خانواده بروز می‌کند و نابسامانی خانواده و طلاق افزایش می‌یابد (حبیب‌پور گتایی و نازک‌تبار، ۱۳۹۰: ۱۲۷-۸۷؛ صادقی، ۱۳۹۵: ۵).

در تبیین ساختاری بر تغییر ساختار اجتماعی و اقتصادی جامعه، به‌صورت یکی از عوامل تغییرات خانواده تأکید می‌شود. یکی از دیدگاه‌های مطرح در این رویکرد، نظریه مدرنیزاسیون یا نظریه هم‌گرایی خانواده است. در این دسته از تبیین‌ها می‌شود به عواملی چون این مسائل اشاره کرد: تجدید ساختار جوامع از طریق صنعتی‌شدن، شهرنشینی، رشد تحصیلات و آگاهی، افزایش تحرک‌های جغرافیایی، توسعه ارتباطات، گسترش رسانه‌های گروهی و بهبود وضعیت بهداشت و افزایش میزان سلامتی (Good, 1963: 6). این رویکرد، تحولات خانواده را به تغییرات ساختاری زندگی

¹ Hezarjaribi et al.

دهه‌های اول قرن بیست و یکم گزارش کرده‌اند. براساس این پژوهش، میزان طلاق برخلاف قرن بیستم، بیش از پیش افزایش داشته و این افزایش، با زیاد شدن خانوارهای زن سرپرست و بیشتر شدن میزان تحصیلات زنان همراه بوده است. تغییر جامعه به طرف فردگرایی و خودتحقیقی به رفتارهایی نظیر به تأخیر انداختن ازدواج، فرزندآوری کمتر و همچنین، انحلال ازدواج بیشتر می‌انجامد. تغییر در این حوزه‌ها و نیز، تغییراتی در اهداف تحصیلی و شغلی احتمالاً حرکتی را به جانب فردگرایی و مدرنیته فرهنگی گسترش می‌دهد.

آماتو و بتی^۲ (2011) برای مطالعه و بررسی چگونگی ارتباط میزان بیکاری و طلاق، داده‌های طولی ۵۰ ایالت و منطقه کلمبیا را از سال ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۵ تجزیه و تحلیل کرده‌اند. مطابق نتیجه تحلیل دومتغیره، رابطه‌ای معنادار به دست آمده است؛ اما در تجزیه و تحلیل چندمتغیره، بعد از کنترل اثر سال و ایالت، رابطه معناداری یافته نشده است. وقتی نمونه به دو گروه زمانی تقسیم شد، رابطه طلاق و بیکاری بعد از سال ۱۹۸۰، رابطه‌ای منفی و معنادار به دست آمده است. این یافته، پشتوانه‌ای قوی برای حمایت از رویکرد هزینه طلاق فراهم می‌آورد و به این موضوع اشاره دارد که میزان زیاد بیکاری میزان طلاق (طلاق از طرف مرد) را کاهش می‌دهد.

دومارجو و جونز^۳ (2011) روندهای اخیر طلاق را در کشورهای آسیایی بررسی کرده‌اند. براساس این پژوهش،^۳ الگوی گسترده در آسیا دیده می‌شود: الگوی شرق آسیا که افزایش میزان طلاق، الگوی کشورهای مسلمان جنوب شرق آسیا که کاهش میزان طلاق و الگوی جنوب آسیا که میزان تقریباً ثابت طلاق را نشان می‌دهد. همچنین، این مقاله ازدواج‌های بین‌المللی را در برخی از کشورهای آسیایی شرقی و سنگاپور آشکار کرده است.

آقاجانیان و مقدس^۴ (1998) در مقاله خود ضمن بررسی روند طلاق در شهر شیراز، اطلاعات مرتبط با تعیین‌کننده‌ها و پیامدهای آن را تحلیل کرده‌اند. طبق بررسی روند طلاق در ۳

بررسی کرده‌اند. برطبق یافته‌های این پژوهش، به طور میانگین طلاق در هر ۵ شهر پرجمعیت کشور، در طی این ۱۰ سال افزایش داشته است. تهران، بیشترین درصد طلاق را نسبت به سایر این شهرها داشته و بیشترین فراوانی طلاق در مقایسه با ازدواج، مربوط به سال ۲۰۱۲ (با ۳۴/۹۶ درصد طلاق) است. همچنین، کمترین آمار طلاق متعلق به تبریز بوده است.

قاضی طباطبایی و علی‌مندگاری (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای کیفی با استفاده از روش‌شناسی نظریه بنیادی بسترهای زمینه‌ساز طلاق را در شهر تهران ارزیابی کرده‌اند. طبق نتایج حاصل شده، زوجین به صورت تصمیم‌گیرندگان اصلی با تعمیق و تأمل درباره برخی مسائل، در زمینه تداوم زندگی مشترک یا جدایی و طلاق تصمیم‌گیری می‌کنند. این مسائل شامل این موارد هستند: زمینه‌های تسهیل‌کننده یا بازدارنده طلاق درون زندگی مشترک، بسترهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تأثیرگذار بر طلاق، نوع نگاه جامعه و افراد به طلاق و میزان نحوه سازگاری با وضعیت بعد از طلاق.

لولا‌آور (۱۳۹۱) در پژوهش خود، از نظر پژوهشگران اجتماعی پرسش‌هایی را با هدف بررسی وضعیت کنونی خانواده ایرانی از حیث میزان انسجام و پایداری طرح و برای یافتن پاسخ آنها از روش تلفیقی و ترکیبی استفاده کرده است. به اعتقاد او امروزه، خانواده مدرن در درون خود با تناقضی عظیم مواجه شده است. تشکیل خانواده، به شکل ارزشی جمع‌گرایانه، نیازمند پای‌بندی به ارزش‌هایی چون فداکاری، گذشت، صداقت، مسئولیت‌پذیری و تن‌دادن به برخی محدودیت‌ها است؛ درحالی‌که گسترش ارزش‌های مادی و مدرن در درون خانواده و توسعه فردگرایی، لذت‌طلبی، کام‌جویی، مصرف‌گرایی و ... امکان غلبه ارزش‌های جمع‌گرایانه را کاهش می‌دهد. این تناقض، ممکن است به بحران تبدیل و به شکل تهدیدی برای بنیان خانواده ظاهر شود.

آقاجانیان و تامسون^۱ (2013) با استفاده از اطلاعات ثبت احوال، روند و میزان بی‌سابقه طلاق را در ایران در طی

² Amato & Beattie

³ Dommaraju & Jones

⁴ Aghajanian & Moghadas

¹ Thompson

آن، ممکن است تصویر روشن‌تری را از الگوی توزیع واقعه طلاق هم در طول زمان و هم در درون گروه‌های اقتصادی- اجتماعی مختلف فراهم کند. پدیده طلاق پدیده‌ای چندوجهی است و عوامل مختلفی در مقیاس خرد و کلان، احتمال دارد بر آن تأثیرگذار باشند. براساس واکاوی ادبیات موضوع و همچنین، منابع اطلاعات در دسترس، برای تحلیل رویداد طلاق در ایران، در مطالعه حاضر، این فرضیه‌ها ارزیابی می‌شوند:

۱. احتمال طلاق برحسب میزان تحصیلات تفاوت دارد. انتظار می‌رود برای افراد با تحصیلات بیشتر، احتمال قرارگرفتن در وضعیت طلاق، بیشتر باشد. گذشته از آن، ممکن است به موازات افزایش میزان تحصیلات، احتمال طلاق نیز به صورت خطی و مستقیم، افزایش یابد؛

۲. وضعیت طلاق در ایران، در بین دو جنس تفاوت دارد. انتظار می‌رود در وضعیت طلاق، احتمال باقی ماندن زنان مطلقه بیش از مردان باشد؛ زیرا با توجه به ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی جامعه ایران، شانس ازدواج مجدد برای مردان مطلقه، همواره بیش از زنان مطلقه است. در نقطه مقابل، در برخی موارد بنا به بعضی دلایل، وضعیت ازدواج مجدد برای زنان مطلقه، به مراتب دشوارتر از مردان است؛ برای نمونه می‌شود به این موارد اشاره کرد: مداخله شبکه خانواده گسترده‌تر، برخورداری مرد از حق یکسویه برای طرح پیشنهاد خواستگاری از زن، تمایل بیشتر مردان (اعم از هرگز ازدواج نکرده یا بی‌همسر به دلیل طلاق یا فوت همسر) به ازدواج با زنان ازدواج نکرده و نظایر آن؛

۳. احتمال طلاق در بین نقاط شهری و روستایی ایران تفاوت دارد؛ به طوری که همسو با ادبیات نظری و تجربی موجود، انتظار می‌رود در میان ساکنان شهرها قرارگرفتن در وضعیت طلاق، بیش از ساکنان روستاها باشد و

۴. احتمال طلاق برحسب وضع فعالیت تفاوت پیدا می‌کند. از نظر تئوریک، انتظار داریم بیکاری هم وقوع طلاق و هم احتمال مجرد مجدد را افزایش دهد؛ در نتیجه، این امر احتمال باقی ماندن شخص بیکار در وضعیت طلاق را بیشتر

دهه اخیر، میزان طلاق در پاسخ به تغییرات اجتماعی و قانونی و جنگ ۸ ساله ایران و عراق، افزایش یافته است. سابقه شهری، تحصیلات، موقعیت شغلی زنان و تعصبات مذهبی به طور معناداری با طلاق رابطه دارند. براساس نتایج این پژوهش، زنان مطلقه نسبت به زنان متأهل، از مشکلات اقتصادی بیشتری رنج می‌برند و فرزندان این زنان، در زمینه مشکلات احساسی و بزهکاری بیشتر با مشکل مواجه هستند.

ویلسون و اسمالوود^۱ (۲۰۰۸) رابطه تفاوت سنی را در ازدواج و طلاق ارزیابی کرده‌اند. مطابق نتایج به دست آمده، بین سال‌های ۱۹۶۳ و ۲۰۰۵، در هر سال، توزیع اختلاف سنی برای همه ازدواج‌ها با توزیع اختلاف سنی زوج‌های ازدواج کرده در آن سال، بسیار مشابه بوده است. گذشته از آن، طبق برخی شواهد در زمینه نسبت ازدواج‌های منتهی شده به طلاق، برحسب تفاوت سنی تغییرات اندکی وجود دارد؛ اما در این خصوص، شواهد رابطه‌ای قوی را نشان نمی‌دهد.

آقاجانیان^۲ (۱۹۸۶) روند طلاق را در ایران از ۱۹۶۶ تا ۱۹۸۳ بررسی کرده است. اطلاعات این مقاله از لحاظ تغییرات قانونی و اجتماعی رخ داده در طی این دوره، تفسیر شده است. در این مقاله، از مقایسه مقطعی استفاده شده و تأثیر متغیرهای اجتماعی- جمعیتی بر طلاق و پیامدهای طلاق در سیستم فرهنگی اجتماعی ایران سنجیده شده است.

باتوجه به پیشینه این پژوهش‌ها می‌شود گفت استفاده از اطلاعات سیستم ثبت یا داده‌های سرشماری‌ها برای برخی مطالعات، یک مزیت نسبی بوده است. در این خصوص، به‌ویژه می‌شود به مطالعاتی اشاره کرد که با استفاده از اطلاعات کلان جمعیتی در مقیاس ملی و استانی به تجزیه و تحلیل روندها و شاخص‌های مختلف طلاق توجه کرده‌اند، تا براساس آن، بتوانند برآورد موثق و مطمئنی را از روند تحولات و شاخص‌های طلاق فراهم کنند؛ با وجود این، به‌هنگام‌سازی نتایج مطالعات قبلی و مطالعه مجدد و مستمر روند تحولات طلاق و به‌خصوص تفاوت‌های اقتصادی- اجتماعی مرتبط با

^۱ Wilson & Smallwood

^۲ Aghajanian

داده‌های خام سرشماری سال ۱۳۹۵ آمده است.^۲ برای بررسی اهمیت نسبی عوامل مختلفی که با وضعیت مطلقه‌شدن افراد همبسته و مرتبطاند، مجموعه‌ای از مدل‌های رگرسیون لجستیک با استفاده از نرم‌افزار STATA بر روی اطلاعات فردی سرشماری سال ۱۳۹۵ به کار برده شده است.

یافته‌ها

روند طلاق

در اواخر قرن بیستم، افزایش میزان طلاق کم‌وبیش در جهان رواج پیدا کرده است؛ اما کشورها در زمینه تعیین زمان و میزان افزایش آن، متفاوت هستند. این موضوع را می‌شود با نگاه به میزان خام طلاق (طلاق در مقابل ۱۰۰۰ نفر جمعیت) به خوبی نشان داد. در ایران، روند طلاق بین سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۶ روندی افزایشی داشته و در سال ۱۳۸۳ از ۱/۰۸ مورد در هزار، در سال ۱۳۹۵ به ۲/۲۷ مورد در هزار رسیده است. نمودار ۱، روند طلاق را در ایران نشان می‌دهد و مطابق آن، روند طلاق در همه سال‌ها افزایش داشته است.

نمودار ۱- روند میزان ناخالص طلاق به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت

کشور، ۱۳۹۶-۱۳۸۳

منبع: پردازش براساس داده‌های ثبت احوال و سرشماری

می‌کند. در مقابل، افراد شاغل و درآمدزا درخصوص پایداری ازدواج شانس بیشتر و بلکه، زمینه مساعدتری برای ازدواج مجدد دارند.

روش‌شناسی

این مقاله، با استفاده از تحلیل اطلاعات ثانویه موجود، مسئله طلاق را در ایران واکاوی می‌کند. مهم‌ترین اسنادی که اطلاعات مدنظر از آنها استخراج شده است، نشریه‌های سازمان ثبت احوال کشور از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۵ و سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۹۵ هستند. جامعه آماری مدنظر، تمام افراد مطلقه، با سابقه طلاق ۱۰ سال و بیشتر از آن هستند و در بخش دوم، با استفاده از داده‌های فردی ۲ درصد از سرشماری سال ۱۳۹۵، وضعیت اقتصادی و اجتماعی افراد مطلقه بررسی می‌شود. گفتنی است مرکز آمار ایران در چند سرشماری اخیر، برای فراهم کردن دسترسی کاربران به بخشی از اطلاعات سرشماری‌ها به منظور انجام تحلیل‌های لازم، نمونه‌منتخبی از اطلاعات سرشماری را در اختیار کاربران قرار داده است. این اطلاعات، از طریق پایگاه نتایج سرشماری‌های مرکز آمار ایران در دسترس هستند.^۱ برای این کار، چارچوب نمونه‌گیری، فهرست خانوارهای معمولی ساکن و گروهی حاصل از سرشماری در نظر گرفته شده‌اند. واحد نمونه‌گیری خانوارهای معمولی و ساکن و گروهی بوده است. روش نمونه‌گیری در سطح هر منطقه شهری- روستایی شهرستان‌های کشور، به صورت نمونه‌گیری تصادفی ساده طبقه‌بندی شده، در نظر گرفته شده است. در هر طبقه، کسر نمونه‌گیری ۲ درصد بوده است و براساس اطلاعات خام، ۲ درصد سرشماری ۲۱۸۹۸ نفر، به دلیل طلاق همسر نداشته‌اند که از این تعداد، ۱۴۱۸۸ نفر زن و ۷۷۱۰ نفر مرد بوده‌اند. جزئیات بیشتر درباره انتخاب نمونه‌ها و شیوه نمونه‌گیری از داده‌های سرشماری در فایل راهنمای

^۱ داده‌های خام نمونه ۲ درصدی سرشماری ۱۳۹۵ از طریق این لینک قابل دستیابی است:

https://www.amar.org.ir/Portals/0/census/1395/results/raw-data/CN95_2PERCENT_Individual.rar

^۲ رجوع شود به:

https://www.amar.org.ir/Portals/0/census/1395/results/raw-data/Sample_Description_95.pdf

جدول ۱- درصد افراد مطلقه از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵

سال	۱۳۶۵	۱۳۷۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
درصد افراد	۰/۵۰	۰/۳۴	۰/۳۶	۰/۶۵	۱/۰۳	۱/۶۷
در وضعیت طلاق						

منبع: پردازش بر اساس داده‌های سرشماری

جدول شماره ۲، برحسب گروه‌های سنی درصد افراد مطلقه را در طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. بیشتر بودن درصد این افراد در گروه‌های سنی بالا ممکن است به ۲ دلیل باشد: نخست، احتمال ازدواج مجدد در سنین بالاتر کم می‌شود و دوم، افراد مطلقه، به صورت انباشتی به گروه سنی بالاتر منتقل می‌شوند. در گروه سنی ۱۴-۱۰ سال، به دلیل رخ دادن کمتر ازدواج در این گروه، طلاق هم کمتر است. درحقیقت، در این گروه سنی احتمال ازدواج و طلاق خیلی کم و احتمال وارد شدن فرد مطلقه به این گروه سنی بسیار اندک است. به دلیل کاهش ازدواج‌های پیش‌رس در طی این دوره زمانی (۱۳۶۵-۱۳۹۵) در این گروه سنی درصد افراد این چنین کمتر هم شده است.

جدول ۱، درصد افرادی را نشان می‌دهد که براساس سرشماری‌های سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، از لحاظ زناشویی مطلقه بوده‌اند. مطابق اطلاعات جدول، درصد افراد در وضعیت طلاق، بعد از سال ۱۳۶۵ تا سال ۱۳۷۵ کاهش و بعد از آن، افزایش یافته است. بیشتر بودن درصد افراد مطلقه، در سال‌های قبل از ۱۳۶۵ احتمالاً به دلیل قانون‌های حمایت از خانواده در دوران پیش از انقلاب بوده و در دوره‌های بعد از آن، به دلیل وقوع انقلاب و جنگ تحمیلی میزان طلاق کاهش یافته است؛ بنابراین، درصد این افراد، در این دوران کمتر بوده است. در سرشماری سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ شاهد افزایش درصد افراد در وضعیت طلاق (مطلقه) هستیم. در کنار این عوامل، سهم تغییر در ساختار سنی جمعیت را نیز باید در نظر گرفت؛ به طوری که بخشی از افزایش طلاق در ۲ سرشماری اخیر، به دلیل آن است که ساختار سنی جمعیت، با عبور از نقطه اوج ازدواج (که افزایش تعداد ازدواج‌ها را به دنبال داشت) اکنون، در سنین و وضعیتی قرار گرفته‌اند که وقوع طلاق را مساعد می‌کند.

جدول ۲- درصد افراد مطلقه در گروه‌های مختلف سنی، ایران ۱۳۶۵-۱۳۹۵

درصد افراد مطلقه						
۱۳۶۵	۱۳۷۰	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	
۰/۰۷۰	۰/۰۷۹	۰/۰۴	۰/۰۷۶	۰/۰۳۰	۰/۰۳۴	۱۴-۱۰
۰/۱۶	۰/۱۲	۰/۰۸۶	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۲۳	۱۵-۱۹
۰/۴۳	۰/۲۶	۰/۲۶	۰/۳۴	۰/۵۰	۰/۸۴	۲۰-۲۴
۰/۶۸	۰/۴۱	۰/۴۵	۰/۷۵	۱/۰۸	۱/۶۴	۲۵-۲۹
۰/۷۹	۰/۵۰	۰/۵۷	۱/۰۵	۱/۶۵	۲/۴۳	۳۰-۳۴
۰/۸۵	۰/۵۱	۰/۶۲	۱/۱۸	۱/۷۱	۲/۷۸	۳۵-۳۹
۰/۹۳	۰/۵۵	۰/۶۴	۱/۲۰	۱/۸۱	۲/۶۴	۴۰-۴۴
۱/۰۴	۰/۵۵	۰/۶۶	۱/۱۳	۱/۶۷	۲/۴۹	۴۵-۴۹
۱/۲۷	۰/۵۴	۰/۶۵	۱/۰۳	۱/۵۱	۲/۲۳	۵۰-۵۴
۱/۶۸	۰/۵۵	۰/۶۱	۰/۹۲	۱/۳۱	۱/۸۸	۵۵-۵۹
۱/۰۲	۰/۶۲	۰/۶۲	۰/۸۳	۱/۱۵	۱/۵۳	۶۰-۶۴
۱/۰۳	۰/۶۳	۰/۵۷	۰/۷۰	۰/۷۳	۰/۹۷	+۶۵

منبع: پردازش بر اساس اطلاعات سرشماری

بیشتر برای افراد تحصیل کرده منجر شده و به همراه خود، مجموعه‌ای از ویژگی‌ها مانند افزایش فردگرایی و خودشکوفایی را به ارمغان آورده است. این ویژگی‌ها نیز مطالبات و انتظارات نوپدید را در زندگی زناشویی دامن می‌زنند و در نتیجه، احتمال جدایی را افزایش می‌دهند. همچنین، تحصیلات احتمال شاغل شدن و به دنبال آن، استقلال فردی و مالی شخص را زیاد می‌کند و این امر، زمینه احتمالی را برای وقوع طلاق آسان‌تر می‌کند. در این مطالعه، وضع فعالیت به ۳ گروه شاغل، بیکار و غیرفعال تقسیم‌بندی شده است. درصد افراد مطلقاً غیرفعال، به این دلیل بیشتر است که محصلان و خانه‌داران، جزء این گروه محسوب می‌شوند. باتوجه به اینکه طبق مطالعات انجام شده، میزان اشتغال زنان در ایران در حدود ۱۲ درصد از کل زنان واجد سن کار و فعالیت است و بیشتر زنان ایرانی خانه‌دار هستند، این مسئله باعث شده است که درصد افراد غیر فعال بی‌همسر و طلاق گرفته، همچنان بیشتر باشد.

جدول شماره ۳، درصد افراد مطلقه را برحسب سواد و وضعیت فعالیت نشان می‌دهد. براساس یافته‌های جدول، در تمامی سرشماری‌ها درصد این افراد، در میان باسوادان بیش از بی‌سوادان بوده و گذشته از آن، در گذر زمان نیز بر این سهم افزوده شده است. بر مبنای اطلاعات جدول، در سرشماری سال ۱۳۶۵، از نظر سهم نسبی افراد مطلقه، میان اشخاص باسواد و بی‌سواد تفاوت اندکی وجود داشته است (۵۱/۱ در مقابل ۴۸/۷). در طول زمان، شکاف میان افراد باسواد و بی‌سواد، برحسب قرارگرفتن در وضعیت طلاق افزایش می‌یابد؛ به طوری که در سرشماری ۱۳۹۵ به ۹۱/۷ درصد در مقابل ۸/۳ رسیده است. به نظر می‌رسد گسترش باسوادی در جامعه ایران، همراه با افزایش تعداد مشارکت‌کنندگان در مقاطع بالای تحصیلی به ویژه تا دوره‌های عالی، به طور توأمان به افزایش نسبت افراد مطلقه در میان جمعیت باسواد منجر شده است. آموزش و تحصیلات، از جمله عوامل مهمی محسوب می‌شود که به افزایش میزان توانمندی توأم با آگاهی

جدول ۳- درصد افراد مطلقه برحسب وضع سواد و فعالیت، ایران ۱۳۶۵-۱۳۹۵

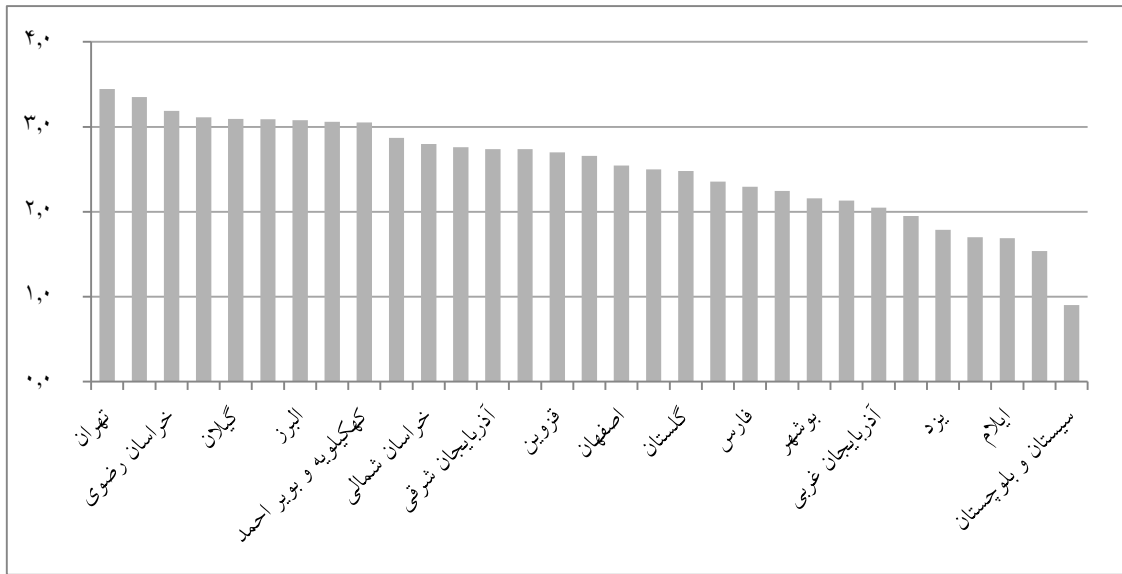
درصد افراد طلاق گرفته					
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۷۰	۱۳۶۵
وضعیت سواد					
۹۱/۶۵	۸۵/۹۷	۸۲/۷۸	۶۸/۹۸	۶۲/۱۷	۵۱/۰۹
۸/۳۲	۱۲/۱۵	۱۷/۲۱	۳۱/۰۱	۳۷/۷۷	۴۸/۷۱
وضع فعالیت					
۳۸/۸۴	۳۵/۵۰	۳۸/۶۹	۳۳/۸۳	۳۴/۹۴	۳۶/۰۱
۱۰/۴۷	۱۱/۳۸	۸/۱۲	۵/۳۷	۷/۴۹	۶/۳۲
۵۰/۳۵	۵۰/۶۳	۵۲/۴۹	۵۹/۵۴	۶۰/۴۷	۵۷/۶۴

منبع: پردازش براساس اطلاعات سرشماری

طلاق را داشته‌اند و استان‌های سیستان و بلوچستان با ۰/۹ درصد، سمنان با ۱/۵، چهارمحال و بختیاری و ایلام، هرکدام با ۱/۶ و یزد، با رقم ۱/۷ درصد، به ترتیب استان‌هایی هستند که کمترین میزان طلاق در آنها رخ داده است.

نمودار شماره ۳، شاخص میزان عمومی طلاق^۱ را در سال ۱۳۹۵ در استان‌های کشور نشان می‌دهد. طبق اطلاعات نمودار، استان تهران با میزان ۳/۴۴ درصد و پس از آن، استان‌های گیلان با ۲/۷۳ و قم با ۲/۷۳ درصد بیشترین میزان

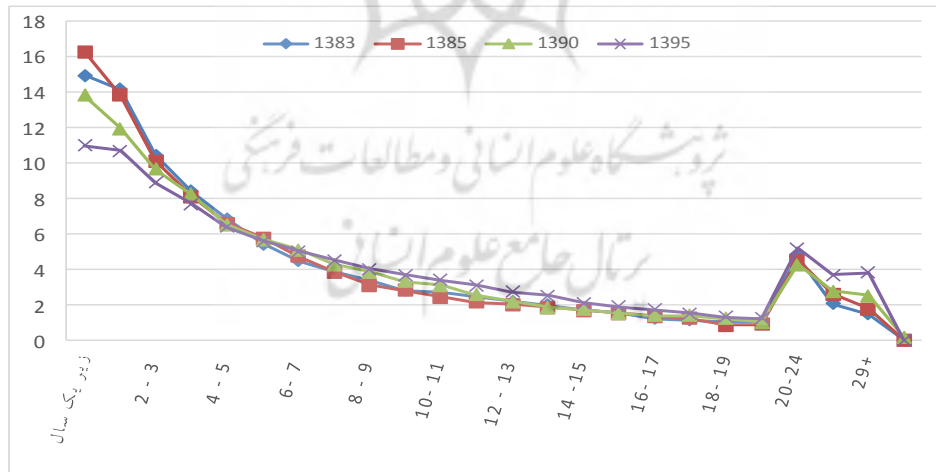
^۱ تعداد طلاق‌ها به ازاء ۱۰۰۰ نفر جمعیت ۱۰ سال و بیشتر

نمودار ۲- میزان عمومی طلاق به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت (ده سال و بیشتر) در کشور و استان‌ها (۱۳۹۵)
منبع: پردازش براساس داده‌های ثبت احوال و مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

بررسی شده، تغییری نداشته و بیشترین طلاق‌ها به سال نخست و سال دوم زندگی مشترک مربوط بوده است.

درصد طلاق‌های ثبت شده طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۵ برحسب مدت زمان سپری شده از ازدواج، نشان می‌دهد بیشترین طلاق‌های اتفاق افتاده، مربوط به سال‌های نخست زندگی مشترک است. این روند، طی دوره ۱۳ ساله

نمودار ۳- درصد طلاق‌های ثبت شده برحسب مدت زمان سپری شده از ازدواج، ایران سال‌های منتخب از ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۵
منبع پردازش: اطلاعات ثبت احوال

حاصل شده، روند افزایشی طلاق را در سال‌های بررسی شده نشان می‌دهد. طبق تفاوت‌های استانی نیز بیشترین رویداد طلاق متعلق به استان تهران و کمترین آن به استان سیستان و

تا اینجا هدف از بخش نخست مقاله، مرور الگوها و روندهای طلاق در ایران بر مبنای منابع اطلاعات به دست آمده از سامانه ثبت و سرشماری‌های کشور بوده است و نتایج

کمتر می‌کند.

یافته‌های داده‌های فردی ۲ درصد

مطابق اطلاعات فردی سرشماری، جدول شماره ۴، درصدی از افراد نمونه را نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۵ مطلقه بوده‌اند. بر مبنای نمونه سطح فردی سرشماری، تعداد ۲۱۸۹۸ نفر شامل ۱۴۱۸۸ نفر زن و ۷۷۱۰ نفر مرد، از نظر زناشویی بی‌همسر بوده‌اند که این افراد، در نمونه پژوهش حاضر واقع شده‌اند و اطلاعات آنها تحلیل خواهد شد. از تعداد مذکور، حدود ۸۵ درصد از زنان نمونه پژوهش، در مناطق شهری و حدود ۱۵ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند. در نمونه مردان، درصد شهرنشینی حدود ۸۴ درصد و روستائینی برابر با ۱۶ درصد بوده است.

بلوچستان مربوط بوده است. همچنین، برحسب مدت زمان سپری شده از ازدواج، الگوی نسبتاً پایداری از طلاق مشاهده می‌شود که در بازه زمانی حدود ۱/۵ دهه اخیر، تقریباً بدون تغییر باقی مانده است. براساس این الگو بیشترین درصد طلاق در سال‌های نخست زندگی مشترک اتفاق افتاده و به موازات افزایش طول مدت زندگی مشترک، درصد طلاق‌ها به طور چشمگیری کاهش می‌یابد. یکی از دلایل این امر، به جز کافی و کامل نبودن شناخت و درک دو طرف، نداشتن بچه در سال‌های نخست زندگی است؛ زیرا براساس رویکرد اقتصادی به ازدواج و طلاق، وقتی هزینه طلاق کمتر باشد، احتمال اتفاق افتادنش بیشتر است. وجود بچه، به افزایش هزینه احساسی، اخلاقی و قانونی بیشتر منجر می‌شود؛ به همین دلیل، این موضوع احتمال طلاق را در بین زوجین فرزنددار

جدول ۴- درصد افراد طلاق گرفته برحسب وضعیت سکونت، تحصیلات و وضعیت فعالیت، ایران، ۱۳۹۵

افراد مطلقه		وضعیت سکونت
مرد	زن	
۸۴/۰۲	۸۵/۳۸	شهری
۱۵/۹۸	۱۴/۶۲	روستایی
تحصیلات		
۵۱/۳۴	۵/۹۵	بی‌سواد
۴۳/۲۴	۷۶/۹۳	ابتدایی
۱/۴۵	۳/۲۷	راهنمایی و متوسطه
۰/۷۱	۱/۶۸	دیپلم
۳/۲۵	۱۲/۱۵	دانشگاهی
موقعیت اقتصادی اجتماعی		
۱۵/۹۳	۱۷/۵۰	پایین
۵۴/۰۰	۵۵/۲۳	متوسط
۳۵/۲۳	۲۷/۲۷	بالا
وضعیت فعالیت		
۶۱/۸۳	۲۵/۹۸	شاغل
۱۶/۳۲	۷/۵۸	در جستجوی کار
۲/۸۱	۶/۰۱	در حال تحصیل
۶/۸۶	۱/۶۸	دارای درآمد
		بدون کار
۱/۱۹	۴۷/۴۱	خانه‌دار
۱۰/۹۹	۶/۲۷	سایر
۱۰۰	۱۰۰	کل

منبع: پردازش براساس اطلاعات سرشماری سال ۱۳۹۵

پایگاه اقتصادی-اجتماعی در سطح پایین، متوسط و بالا ساخته شده است؛ بنابراین، ۵۴ درصد از مردان و ۵۵/۲۳ درصد از زنان متعلق به پایگاه اقتصادی-اجتماعی متوسط، ۱۵/۹۳ درصد از مردان و ۱۷/۵۰ درصد از زنان، جزء طبقه پایین و ۳۵/۲۳ درصد از مردان و ۲۷/۲۷ درصد از زنان، به پایگاه اقتصادی-اجتماعی بالا تعلق داشته‌اند.

برای متغیر اقتصادی-اجتماعی به دسته‌ای از اطلاعات موجود در سرشماری نیاز داریم که به‌نوعی جایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد را در وضعیت طلاق بسنجد. برای انجام این کار، از اطلاعات مربوط به تسهیلات رفاهی خانوار، نوع ساختمان، اسکلت بنا و ... استفاده شده است. خانوارهای مرفه‌تر، نمره بیشتر و خانوارهای فقیرتر، نمره کمتری دریافت کرده‌اند که با استفاده از طبقه‌بندی این نمره‌ها ۳ دسته متغیر

جدول ۵- نتایج تحلیل رگرسیون لجستیک همبسته‌های طلاق زنان و مردان، ایران، ۱۳۹۵

		(۱) نسبت برتری	(۲) نسبت برتری
		کنترل نشده	کنترل شده
محل سکونت			
	شهر	۱/۹۱	۱/۸۲
	روستا	Ref.	Ref.
جنس			
	مرد	۰/۵۳	۰/۲۴
	زن	Ref.	Ref.
تحصیلات			
	بی‌سواد	۰/۵۶	۰/۶۶
	ابتدایی	۰/۶۳	۰/۹۹ ^{NS}
	راهنمایی و متوسطه	۰/۸۷	۱/۴۵
	دیپلم	۱/۴	۱/۳۵
	دانشگاهی	Ref.	Ref.
وضع فعالیت			
	شناغل	۰/۷۷	۰/۹۷ ^{NS}
	در جستجوی کار	۱/۵۱	۱/۳۹
	در حال تحصیل	۰/۱۸	۰/۱۲
	دارای درآمد بدون کار	۰/۶۸	۰/۳۱
	خانه‌دار	۰/۸۲	۰/۹۴ ^{NS}
	سایر	Ref.	Ref.
موقعیت اجتماعی اقتصادی			
	پایین	۱/۴۴	۱/۴۶
	متوسط	۱/۲۳	۱/۳۰
	بالا	Ref	Ref
	عرض از مبدأ	-	۰/۰۲۴
	Pseudo R2	-	۰/۰۵۸

نکته: NS غیرمعنادار

بیشتر احتمال دارد که طلاق را تجربه کنند. این نتیجه، نشان می‌دهد تفاوت‌های تحصیلی افراد مطلقه در ایران، تاحدی متأثر از متغیرهای جنسیت، محل سکونت، وضع فعالیت و پایگاه اقتصادی اجتماعی آنان است و با این عوامل، ارتباط تنگاتنگی دارد که این موضوع در این مدل، بررسی شده است. درباره وضعیت فعالیت، شاغل بودن ۲۳ درصد احتمال تجربه وضعیت طلاق را کاهش می‌دهد؛ اما در یک معادله چندمتغیری، معناداری‌اش را از دست می‌دهد. بیکار یا در جستجوی کار بودن، ۵۱ درصد احتمال مطلقه بودن را افزایش می‌دهد که این مسئله، با کنترل سایر متغیرها به ۳۹ درصد کاهش می‌یابد. متغیر در حال تحصیل بودن، بدون کنترل سایر متغیرها، احتمال طلاق را ۸۲ درصد و با کنترل سایر متغیرها ۸۸ درصد کاهش می‌دهد. همچنین، داشتن درآمد بدون کار، احتمال طلاق را ۳۲ درصد و با کنترل سایر متغیرها، ۶۹ درصد کاهش می‌دهد. متغیر خانه‌دار بودن نیز، بدون کنترل ۱۸ درصد احتمال طلاق را کاهش می‌دهد؛ اما با کنترل سایر متغیرها این متغیر معناداری خود را از دست می‌دهد.

نقش موقعیت اقتصادی اجتماعی افزایشی است؛ به طوری که قرارگرفتن در وضعیت اقتصادی اجتماعی ضعیف، احتمال طلاق را ۴۴ درصد افزایش می‌دهد و با کنترل سایر متغیرها این موضوع به ۴۶ درصد افزایش می‌یابد. همچنین، وضعیت اقتصادی-اجتماعی متوسط، ۲۳ درصد احتمال طلاق را افزایش می‌دهد که با کنترل سایر متغیرها به ۳۰ درصد افزایش می‌یابد.

بحث و نتیجه

مطالعه حاضر، با استفاده از منابع داده‌ای موجود، روند تحولات طلاق در ایران و همچنین، تفاوت مشخصه‌های اقتصادی-اجتماعی افراد مطلقه را ارزیابی می‌کند. هدف پژوهش، پاسخ‌دادن به این قبیل سئوالات بوده است: مهم‌ترین خصوصیات اقتصادی-اجتماعی جمعیت بی‌همسر مطلقه در ایران، به ویژه از نظر مشخصه‌هایی مانند میزان تحصیلات،

براساس جدول شماره ۵، احتمال بودن در وضعیت طلاق برای ساکنان نقاط شهری ایران، تقریباً ۹۰ درصد بیش از نقاط روستایی کشور است. با کنترل هم‌زمان متغیرهای دیگر، در معادله چندمتغیره (مدل ۲) این احتمال به ۸۲ درصد کاهش می‌یابد. برای مردان، در مقایسه با زنان احتمال تجربه طلاق ۴۷ درصد کمتر برآورد می‌شود و با کنترل تأثیر سایر متغیرهای مستقل، این احتمال کاهش چشمگیرتری پیدا می‌کند و به ۷۶ درصد تنزل می‌یابد. مطابق مقایسه ضرایب رگرسیونی برآوردشده برای تحصیلات، تحصیلات با احتمال مطلقه بودن، رابطه U- شکل معکوسی را منعکس می‌کند. طبق نتایج مدل شماره ۱، در مقایسه با افراد دارنده تحصیلات دانشگاهی، افراد موجود در طبقات «بی‌سواد»، «ابتدایی» و «راهنمایی و متوسطه» کمتر احتمال دارد (به ترتیب ۴۴، ۳۷ و ۱۳ درصد) طلاق را تجربه کنند؛ درحالی‌که افراد دیپلمه، نسبت به دانش‌آموختگان دانشگاهی، ۴۰ درصد بیشتر احتمال دارد که مطلقه باشند. کنترل هم‌زمان سایر متغیرها هم، برآوردهای تحصیلات را مقداری تغییر می‌دهد. این امر، نشان می‌دهد سایر متغیرهای موجود در معادله، بر رابطه میزان تحصیلات و مطلقه بودن سایه افکنده‌اند و در بخشی از روابط دومتغیره تحصیلات- طلاق، مداخله می‌کنند. براساس برآورد ضرایب مربوط به تحصیلات در مدل شماره ۲، پس از کنترل آثار سایر متغیرهای مستقل، تفاوت‌های طبقه بی‌سواد در مقایسه با افراد تحصیل کرده، از نظر شانس قرارگرفتن در وضعیت طلاق، با اندکی تغییر (با اثری کاهنده از ۴۶ درصد قبلی به ۳۶ درصد) همچنان برقرار است؛ اما رابطه طبقه ابتدایی در مقایسه با طبقه تحصیل کرده، معنادار نیست. جالب‌تر آن است که احتمالات برآوردشده مربوط به طبقه «راهنمایی و متوسطه» در مقایسه با طبقه تحصیل کرده، از وضعیت کاهشی به وضعیت افزایشی تغییر جهت می‌دهد. افراد طبقه «راهنمایی و متوسطه» در مدل دومتغیری، ۱۳ درصد نسبت به دانش‌آموختگان دانشگاهی کمتر احتمال دارد که طلاق بگیرند؛ با وجود این، وقتی در مدل چندمتغیری همه متغیرهای مستقل، کنترل می‌شوند، ۴۵ درصد

(۱۳۸۱) و همچنین، مطالعه‌ی خیاط‌غیائی و همکاران (۱۳۸۹) نیز گزارش شده است. براساس یافته‌های مطالعه‌ی حاضر، داشتن تحصیلات راهنمایی و متوسطه، احتمال طلاق گرفتن فرد را نسبت به افراد تحصیل کرده افزایش می‌دهد. درگاهی و همکاران (۱۳۹۷) با استفاده از داده‌های استانی کشور طی دوره ۹۴-۱۳۸۶، عوامل اجتماعی طلاق را در ایران واکاوی کرده‌اند و مطابق نتایج کار آنان، افزایش اشتغال زنان تحصیل کرده در مقاطع عالی میزان طلاق را کاهش می‌دهد؛ به طوری که اشتغال زنان تحصیل کرده، ممکن است با کاهش مشقت اقتصادی به ثبات بیشتر خانواده‌ها منجر شود. درخصوص تعیین تأثیر تعاملی تحصیلات دانشگاهی و اشتغال بر احتمال تجربه طلاق، لازم است مطالعات بیشتری انجام شود.

باتوجه به نتایج به دست آمده، بیکاربودن یا در جستجوی کار بودن، احتمالاً ماندن در وضعیت طلاق را افزایش می‌دهد. براساس نتیجه حاصل از پژوهش درگاهی و همکاران (۱۳۹۷) میزان طلاق با بیکاری رابطه مثبت دارد و در مقابل، اشتغال به پایداری و استمرار زندگی مشترک کمک می‌کند. این نتیجه، در مطالعه حبیب پورگنابی و نازک تبار (۱۳۹۰) نیز تأیید شده است. مطابق نتایج پژوهش یادشده، ۷ درصد از طلاق‌ها در استان مدنظر (استان مازندران) به دلیل بیکاری و بی‌ثباتی شغلی و ۴ درصد به دلیل نداشتن درآمد کافی اتفاق افتاده است. براساس نتایج سایر مطالعات انجام شده، اشتغال زنان به دلیل کمک به درآمد خانواده، از مشکلات می‌کاهد و به پایداری زندگی منجر می‌شود (Hill, 1988 & Kalmijn & Bernasco, 2001) و همچنین، به دلیل کاهش زمان باهم بودن زوجین، احتمال بروز مشکل و نارضایتی زناشویی را افزایش می‌دهد (قاضی طباطبایی و علی‌مندگاری، ۱۳۹۳). مطالعه قاضی طباطبایی و علی‌مندگاری نشان می‌دهد تا زمانی که زنان از لحاظ اقتصادی به همسرانشان وابسته باشند یا استقلال مالی نداشته باشند، باوجود تعارضات و مشکلات خانوادگی شدید، اجباراً به ادامه زندگی تن می‌دهند.

وضعیت اشتغال، سکونت شهری- روستایی، جنسیت و ... چیست؛ در سالیان اخیر، این ویژگی‌ها چگونه تغییر یافته است؛ روندهای اخیر طلاق در جامعه ایران، چگونه بوده است و در مقیاس استان‌های کشور، چه تفاوت‌هایی را نشان می‌دهد و بالأخره، تفاوت‌های مقیاس فردی در مشخصه‌های اقتصادی- اجتماعی تا چه اندازه ممکن است احتمال مطلقه‌بودن را تعیین و پیش‌بینی کند. برای پاسخ‌دادن به این سئوالات پژوهشی از چندین منبع اطلاعات در دسترس استفاده شده است. از اطلاعات سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن کشور در سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، برای شناخت برخی از ویژگی‌های جمعیت بی‌همسر طلاق‌گرفته، استفاده شده است. گذشته از آن، از اطلاعات ثبت احوال، برای ترسیم روند تغییر در شاخص‌های طلاق در ایران، به‌خصوص در دهه اخیر استفاده شده است. همچنین، از داده‌های مقیاس فردی سرشماری سال ۱۳۹۵، برای ارزیابی و برآورد سهم نسبی برخی از مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی- اجتماعی در تعیین و پیش‌بینی احتمال فرارگرفتن در وضعیت طلاق استفاده شده است.

براساس یافته‌های این مقاله، میزان طلاق در ایران، در طی دهه اخیر روندی افزایشی داشته است. این روند افزایشی را می‌شود در همه استان‌های کشور مشاهده کرد؛ اما برخی استان‌ها مانند سیستان و بلوچستان، سمنان، یزد و چهارمحال و بختیاری، کمترین میزان‌های طلاق را در کشور دارند و استان‌هایی مانند تهران، قم، خراسان رضوی و کرمانشاه، در صدر بیشترین میزان‌های طلاق قرار دارند. مطابق تحلیل تفاوت‌های فردی در مشخصه‌های اقتصادی- اجتماعی، عواملی مانند محل سکونت، جنسیت، وضع فعالیت، میزان تحصیلات و پایگاه اقتصادی- اجتماعی در پیش‌بینی وضعیت مطلقه‌بودن نقش تعیین‌کننده‌ای دارند.

ازجمله نتایج به دست آمده از پژوهش، ارتباط میزان تحصیلات با تجربه طلاق است. رابطه بین باسوادی و درصد طلاق در پژوهش‌های نصرالهی (۱۳۹۱)، ریحانی و عجم

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی. حبیب‌پورگتابی، ک. و نازک‌تبار، ح. (۱۳۹۰). «عوامل طلاق در استان مازندران»، *مطالعات راهبردی زنان*، س ۱۴، ش ۵۳، صص ۱۲۷-۸۷.

حیدری‌بیگوند، د. و بخشی، ا. (۱۳۸۴). «نگرش جمعیت ۱۸ تا ۶۵ ساله ساکن شهر مشهد به طلاق و عوامل اجتماعی فرهنگی مؤثر بر آن»، *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ش ۵، صص ۷۴-۴۵.

خیاط‌غیاثی، پ.؛ معین، ل. و روستا، ل. (۱۳۸۹). «بررسی علل اجتماعی گرایش به طلاق در بین زنان مراجعه‌کننده به دادگاه خانواده شیراز»، *زن و جامعه*، س ۱، ش ۳، صص ۱۰۳-۷۷.

درگاهی، ح.؛ قاسمی، م. و بیرانوند، ا. (۱۳۹۷). «عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر طلاق در ایران، با تأکید بر ادوار تجاری، آموزش و اشتغال زنان»، *فصلنامه اقتصادی و الگوسازی*، د ۹، ش ۴، صص ۱۲۰-۹۵.

رحم‌دل، ع. (۱۳۷۹). «آمارهای ازدواج و طلاق ثبت‌شده در کشور در سال‌های ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۸»، *فصلنامه جمعیت*، ش ۳۳ و ۳۴، صص ۷۲-۲۲.

رحیمی، ح. (۱۳۷۹). «بررسی دلایل طلاق در استان خراسان»، *فصلنامه جمعیت*، ش ۳۳-۳۴، صص ۱۱۲-۱۰۰.

ریحانی، ط. و عجم، م. (۱۳۸۱). «بررسی دلایل طلاق در شهر گناباد سال ۱۳۸۱»، *افتق دانش*، د ۸، ش ۲، صص ۱۰۰-۹۶.

زرگر، ف. و نشاط‌دوست، ح. (۱۳۸۶). «بررسی عوامل مؤثر در بروز طلاق در شهرستان فلاورجان»، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، س ۳، ش ۱۱، صص ۷۴۹-۷۳۷.

ساروخانی، ب. (۱۳۷۶). *طلاق، پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

صادقی، ر. (۱۳۹۵). «عوامل اقتصادی اجتماعی مؤثر بر طلاق جوانان در ایران»، *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ش ۳۲، صص ۲۲۵-۱۸۹.

گذشته از آن، طبق تحلیل داده‌های فردی سال ۱۳۹۵، شهری بودن احتمال مطلقه‌بودن را افزایش می‌دهد. مطالعه نصراللهی و همکاران (۱۳۹۲) رابطه مثبت بین درصد شهرنشینی و طلاق را گزارش کرده است. از منظر مطالعه یادشده، توسعه شهرنشینی به تغییرات فرهنگی، افزایش بیکاری، آسیب‌های اجتماعی محیط‌های شهری و افزایش جرم و جنایت منجر خواهد شد و این عوامل، ممکن است به وقوع پدیده طلاق بینجامد. همچنین، در مطالعه ریحانی و عجم (۱۳۸۱) نیز شهرنشینی عاملی تأثیرگذار بر میزان طلاق بوده است.

پژوهش حاضر، پاره‌ای از تفاوت‌های فردی در مشخصه‌های اقتصادی-اجتماعی افراد مطلقه را تحلیل کرده است؛ با وجود این، محدودیت متغیرهای موجود در اطلاعات سرشماری، امکان ارزیابی تأثیر بسیاری از عوامل فرهنگی و نگرشی را فراهم نمی‌کند؛ زیرا این عوامل فرهنگی و نگرشی در داده‌های سرشماری گردآوری نمی‌شوند. با عنایت به این مسئله، لازم است اطلاعات جدیدتر و پژوهش‌های بیشتری سهم بسیاری از عوامل بررسی‌نشده در این مطالعه را ارزیابی کنند.

منابع

احمدی‌موحد، م. (۱۳۸۷). «شاخص‌های ازدواج و طلاق و بررسی تغییرات آن در کشور، با تأکید بر آمارهای استانی طی سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۶»، *فصلنامه جمعیت*، ش ۶۳ و ۶۴، صص ۲۶-۱.

اخوان‌تفتی، م. (۱۳۸۲). «پیامدهای طلاق در گذر از مراحل آن»، *مطالعات زنان*، س ۱، ش ۳، صص ۱۵۱-۱۲۶.

امیرخسروی، ا. (۱۳۸۰). «مرور مقدماتی آمارهای طلاق ده‌ساله اخیر کشور»، *جمعیت*، ش ۳۵ و ۳۶، صص ۷۰-۲۷.

جلیلیان، ز. (۱۳۷۵). *عوامل اجتماعی مؤثر بر درخواست طلاق در شهر تهران، دانشگاه علامه طباطبایی*،

کلدی ع. و شعبانی، ع. (۱۳۸۳). «بررسی برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر تقاضای طلاق در بین زوجین متقاضی طلاق شهر تبریز طی سال‌های ۸۰-۱۳۷۹»، فصلنامه جمعیت، ش ۴۷ و ۴۸، صص ۷۲-۲۲.

لولآور، م. (۱۳۹۱). «تأملی جامعه‌شناسانه بر پدیده طلاق در روند مدرن‌شدن خانواده در شهر تهران»، نامه‌انجمن جمعیت‌شناسی ایران، س ۷، ش ۱۴، صص ۱۷۴-۱۵۵. موسوی‌چلک، ح. و سلطانی، ف. (۱۳۸۴). ازدواج و طلاق، تهران: انتشارات شایک.

نصراللهی، ز؛ غفاری‌گولک، م. و پروا، ع. (۱۳۹۲). «عوامل تعیین‌کننده طلاق در ایران، با تأکید بر عوامل اقتصادی»، مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، د ۱۱، ش ۴، صص ۱۸۶-۱۶۵.

Abbasi-Shavazi, M. J. A. Askari-Nodoushan, & A. Thornton. (2012) "Family Life and Developmental Idealism in Yazd, Iran". *Demographic Research*, 26: 207-238.

Aghajanian, A. (1986) "Some Notes on Divorce in Iran". *Journal of Marriage and the Family*, 48(4):749-755.

Aghajanian, A. & Thompson, V. (2013) "Recent Divorce Trend in Iran". *Journal of Divorce & Remarriage*, 54(2): 112-125.

Aghajanian, A. & Moghadas, A. A. (1998) "Correlates and Consequences of Divorce in an Iranian City". *Journal of Divorce & Remarriage*, 28: 53-71

Amato, P. R. & Beattie, B. (2011) "Does the Unemployment Rate Affect the Divorce Rate? An Analysis of State Data 1960-2005". *Social Science Research*, 40(3): 705-715.

Becker, G. (1981) "Altruism in the Family and Selfishness in the Market Place". *Economica*, 48(189): 1-15.

Becker, G. S. Landes, E. M. & Michael, R. T. (1977) "An Economic Analysis of Marital Instability". *Journal of Political Economy*, 85(6): 1141-1187.

Brines, J. & Joyner, K. (1999) "The Ties That Bind: Principles of Cohesion in Cohabitation and Marriage". *American Sociological Review*, 64(3): 333-355.

Dommaraju, P. & Jones, G. (2011) "Divorce Trends in Asia". *Asian Journal of Social Science*, 39(6): 725-750.

Good, W. (1963) *World Revolution and Family Pattern*, London: Free Press of Glencoe.

Guest, P. (1992) "Marital Dissolution and

عباسی، م؛ علیزاده، م؛ امیدوارشلمانی، ص؛ حسینی، م؛ خطیبی، آ. و صفاکیش، م. (۱۳۹۷). طلاق در ایران، ۱۳۹۶، تهران: سازمان ثبت احوال کشور، دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی.

عباسی شوازی، م. و صادقی، ر. (۱۳۸۴). «قومیت و الگوهای ازدواج در ایران»، پژوهش زنان، د ۳، ش ۱، صص ۴۷-۲۵.

عسکری‌ندوشن، ع. و رسول‌زاده، ط. (۱۳۹۰). «نگرش به نقش مهریه در حفظ ثبات خانواده: یافته‌های پیمایشی در شهر یزد»، نامه‌انجمن جمعیت‌شناسی ایران، س ۵، ش ۱۲، صص ۱۰۱-۷۶.

عسکری‌ندوشن، ع؛ عباسی شوازی، م. و صادقی، ر. (۱۳۸۸). «مادران، دختران و ازدواج: تفاوت‌های نسلی در ایده‌ها و نگرش‌های ازدواج در شهر یزد». فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، ش ۴۴، صص ۲۷-۱.

علیزاده، م. (۱۳۸۵). «بررسی روند آمار ازدواج و طلاق‌های ثبت‌شده کشور از سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴»، جمعیت، ش ۵۵ و ۵۶، صص ۴۹-۳۳.

فاتیحی‌زاده، م؛ بهجتی‌اردکانی، ف. و نصراصفهان‌ی، ا. (۱۳۸۴). «بررسی تأثیر عوامل خانوادگی در کم‌بودن آمار طلاق در شهرهای یزد، اردکان و میبد»، مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، س ۱، ش ۶، صص ۱۳۶-۱۱۷.

قاضی طباطبایی، م. و علی‌مندگاری، م. (۱۳۹۱). «بسترهای زمینه‌ساز طلاق و تأثیرپذیری آن از تغییرات نهاد خانواده در شهر تهران، مطالعه‌ای کیفی با استفاده از روش‌شناسی نظریه بنیادی»، نامه‌انجمن جمعیت‌شناسی ایران، س ۷، ش ۱۳، صص ۷۲-۲۴.

قطبی، م؛ هلاکویی‌نایینی، ک؛ جزایری، ا. و رحیمی، ع. (۱۳۸۳). «وضعیت طلاق و برخی عوامل مؤثر بر آن در افراد مطلقه ساکن در منطقه دولت‌آباد»، رفاه اجتماعی، ش ۱۲، صص ۲۸۸-۲۷۳.

- Development in Indonesia". *Journal of Comparative Family Studies*, 23: 95–113.
- Heaton, T. B. Cammack, M. and Young, L. (2001) "Why is the Divorce Rate Declining in Indonesia? ". *Journal of Marriage and Family*, 63: 480–490.
- Hezarjaribi, J. Entezari, A. & Niyyati, M. (2017) "Divorce Trends in Iran, 2004-2013". *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4): 1108-1122.
- Hill, M. S. (1988) "Marital Stability and Spouses Shared Time", *Journal of Family Issues*. 9(4): 427- 451.
- Jones, G. W. (1997) "Modernization and divorce in Islamic Southeast Asia and the West". *Population and Development Review*, 23: 95–114.
- Kalmijn, M. and Bernasco, W. (2001) "Joint and Separated Lifestyles in Couple Relationships". *Journal of Marriage and Family*, 63(3): 639-654.
- Kitson, G. C. Babri, K. B. & Roach, M. J. (1985) "Who Divorces and Why: A Review". *Journal of Family Issues*, 6(3): 255-293.
- Lesthaeghe, R. J. & Neidert, L. (2006) "The Second Demographic Transition in the United States: Exception or Textbook Example?". *Population and Development Review*, 32(4): 669–698.
- Lesthaeghe, R. (1995) The Second Demographic Transition in Western Countries: An Interpretation. In K. O. Mason & A-M. Jensen (eds.). *Gender and Family Change in Industrial Countries*. Oxford: Clarendon Press. 17-61.
- Levinger, G. (1976) "A Social Psychological Perspective on Marital Dissolution". *Journal of Social Issues*, 32(1): 21-47.
- Thornton, A. (2001) "The Developmental Paradigm, Reading History Sideways, and Family Change". *Demography*, 38(4): 449-465.
- Thornton, A. & Lin, H.S. (1994) *Social Change and the Family in Taiwan*. Chicago: University of Chicago Press.
- Van de Kaa, D. J. (1987) "Europe's Second Demographic Transition". *Population Bulletin*, 42(1): 1-59.
- Van de Kaa, D. J. (2002) *The Idea of a Second Demographic Transition in Industrialized Countries*, Paper Presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan, 29 January 2002.
- Wilson, B. & Smallwood, S. (2008) "Age Differences at Marriage and Divorce." *Population Trends*, 132: 17-25.